

УДК 378.093.2 (091)

ВОЛОДИМИР МОКЛЯК

(Полтава)

ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ УЧЕНИХ НА АВТОНОМІЮ УНІВЕРСИТЕТУ

Висвітлено погляди професорів А. О. Мухлинського, В. П. Васильєва, І. М. Березіна, Д. І. Чубинова, О. М. Савича, П. Л. Чебишова, О. І. Сомова, Б. І. Утіна, А. М. Бекетова, О. М. Пипіна, В. Д. Спасовича, доцентів П. О. Пузиревського, Д. І. Менделєєва та ад'юнкта О. В. Советова Санкт-Петербурзького університету на самостійність університету в проєкті нового статуту. Доведено, що всі вони були прихильниками автономії університету. Показано, що за умови самостійності університету в управлінні своєю діяльністю зникає потреба в правлінні університету як окремого органу та в попечителі навчального округу.

Ключові слова: автономія університету, статут, проєкт статуту, попечитель, рада університету, правління університету, ординарний професор, екстраординарний професор, синдик.

Наука имеет в себе настолько силы и тягучести, что может развиваться сама собой, не смотря на стеснения.

В. П. Васильєв, професор
Санкт-Петербурзького університету.

У 1863 р. особлива “комісія П. Л. Чебишова” брала активну участь від Санкт-Петербурзького університету в розробці університетського статуту. У результаті роботи викладачів не тільки вказаного університету, а й багатьох інших імператорських університетів, а також чиновників, високопосадовців, громадських діячів, було сформовано два томи зауважень на проєкт нового статуту імператорських російських університетів [1; 2].

Університети, утворені як осередки навчальних округів на території України в ХІХ ст. (Харківський імператорський, Київський університет Святого Володимира та Новоросійський університет), мали назву імператорські і керувалися тими ж статутами, що й інші університети Російської імперії. Долучення викладачів російських університетів, так, як і українських, до обговорення проєкту нового статуту дало можливість ширше розглянути питання регламентації діяльності вищих навчальних закладів, в'яснити думку громадськості та врешті-решт прийняти новий статут. Саме тому варто звернутися до педагогічної спадщини видатних учених із метою виявлення поглядів викладачів на автономію університетів загалом та її окремих аспектів.

Статут, уведений у дію Олександром ІІ 18 червня 1863 р., описував *автономію університету* як корпорації професорів. Вказаний статут проіснував до епохи контрреформ уряду Олександра ІІІ і розцінювався істориками як найбільш ліберальний та вдалий регламент університету в Росії ХІХ – початку ХХ ст. [3].

Проаналізуємо погляди викладачів Санкт-Петербурзького університету, які брали участь у роботі “комісії П. Л. Чебишова”, на *автономію* університету.

Ординарний професор А. О. Мухлинський наголошував на тому, що ректор має обиратися радою університету на 2 роки з-поміж ординарних професорів і затверджуватися наказом імператора. Декани ж повинні обиратися на своїх факультетах також на 2 роки з числа ординарних та екстраординарних професорів [1, с. 95].

Ординарний професор В. П. Васильєв зауважує: якщо припустити, що університет може і повинен бути *самостійним* закладом, від якого залежить не тільки основна діяльність Міністерства народної освіти, а й розумовий розвиток усієї держави, то в цьому випадку варто визнати даний проект “не более как рутинный, обиходный” [1, с. 96]. Бажано, щоб попечителі були дійсно опікунами, а не начальниками науки та її розпорядниками. Попечитель скоріше за все повинен бути інструментом університету, а не навпаки. Проект нового статуту дає більшу *самостійність раді університету*, але не повну. Якщо враховувати потреби університету, то попечитель повинен обиратися саме ним [1, с. 98]. Діяльність гімназій доцільно поставити у підпорядкування університету. Обрання директора та інспектора гімназії варто доручити громадам тієї місцевості, в якій знаходяться навчальні заклади. Попечитель має бути ректором університету, а ректор – його помічником [1, с. 99].

В університетах доцільно викладати якомога більшу кількість предметів та залучати якомога більше слухачів; факультетів в університеті може бути і не по одному, а по 2 і по 3, що відповідало б кількості гімназій в окрузі. Недостатня кількість професорів в університетах повинна компенсуватися приват-доцентами [1, с. 99]. Факультету бажано було б дати більшу самостійність, щоб у нього були навіть свої кошти [1, с. 100].

Професорам доцільно надати можливість слідкувати за розвитком науки та видавати свої праці. Зараз, на думку В. П. Васильєва, мало професорів, які працюють лише заради науки. Причини цього – недостатня кількість матеріальних засобів, обладнання, а також байдужість до їх роботи. Для користі держави наука та уряд повинні спиратися одне на одного [1, с. 100].

Утворення студентських бібліотек було корисною справою; можна було дозволити утворення таких бібліотек при факультетах чи кафедрах. Професор зазначає, що один із найбільших недоліків університету є його роздвоєння на раду і правління як дві окремі структурні одиниці. Члени ради не знають про те, що відбувається в університеті, тому що синдик у правлінні є головним розпорядником. При цьому ректор та декани обираються переважно через повагу до них як до вчених і до особистостей, при цьому ніхто не зважає на їхні адміністративні здібності. Тому професор В. П. Васильєв пропонує сформулювати §8 статуту так: “Для административной и исполнительной части при совете образуется правление, в которое совет назначает председателя и по одному или два члена из каждого факультета по своему усмотрению, не стесняясь выборов ректора и деканов. Синдик исполняет в правлении должность секретаря” [1, с. 103–104].

§78 В. П. Васильєв радить сформулювати так: “Если, предоставляя выбор профессорам самому университету, хотят дать ему *большую самостоятельность*, то на одну моральную его ответственность надобно бы предоставить во всякое время этот выбор” [1, с. 105].

Ординарний професор І. М. Березін – прихильник контролю над діяльністю університету. Зазначає, що, згідно проекту статуту, розподіл управління університетом між попечителем і ректором та між радою і правлінням послаблює нагляд і не сприяє бажаній єдності в діях. Рада зобов'язана вживати заходи для вдосконалення викладання в університеті, чого не можна досягти без належного матеріального забезпечення, яким керує правління, яке, в свою чергу, є незалежним від ради. Управління університетом доцільно передати раді під керівництвом ректора; при цьому професорам надається необхідна *самостійність* і задовільне матеріальне забезпечення. Це основні засади, на яких варто зосередити увагу при змінах у новому статуті [1, с. 107–108].

На думку ординарного професора Д. І. Чубинова, безпосереднє управління університетом належить раді університету, яка має складатися з ректора (голова), ординарних та екстраординарних професорів та доцентів, які очолюють кафедри. До правління університету входять ректор, декани, по одному члену від кожного факультету (обираються факультетом терміном на 2 роки) та синдик [1, с. 110].

Ординарний професор О. М. Савич одним із важливих обов'язків університету вважає виявляти і заохочувати нові таланти; саме так буде поповнюватися науковий склад університету. Молоді люди, зацікавлені наукою, повинні мати можливість займатися науковою діяльністю, яка відрізняється від інших занять особливими здібностями та щирою любов'ю до науки. Для цього на кожному факультеті присуджують стипендії для молодих людей, які не тільки вдало закінчили університет, але й мають здібності до наукової діяльності. Стипендії виплачуються претендентам 2 роки, щоб вони встигли отримати диплом магістра і поїхати за кордон для самовдосконалення. Кошти для цього не будуть обтяжливим тягарем для університету, а користі це дасть дуже багато [1, с. 118–119].

Ординарний професор П. Л. Чебишов пропонує розділити факультети на відділення у відповідності до місцевих потреб, але тільки з дозволу міністра народної освіти [1, с. 121].

Ординарний професор О. І. Сомов наголошує на тому, що право бути присутнім на раді справедливо поширити і на доцентів як самостійних викладачів. Якщо доцентів зобов'язують бути присутніми на факультетських зборах, то треба надати їм і право голосувати, тому що присутність на будь-яких зборах без права голосу не має сенсу. Було б корисним покласти обов'язок на правління надавати раді щомісячну відомість про стан університетських коштів [1, с. 123].

Екстраординарний професор Б. І. Утін вважає, що при першому погляді на проект статуту виникає враження, що влада боїться відступити від існуючого статуту 1835 р. Учений скептично зауважує, що статуту 1835 р. начебто приніс користь вищій школі і має такі переваги, які важко полишити. Проте організація університетів за старим статутом потребувала докорінної зміни, це розуміли всі навіть до початку тих подій, коли була зупинка діяльності вищої школи, деморалізація більшої частини студентства. Комісія, створена для перегляду статуту, не змогла виразити всі, навіть найдемократичніші, погляди, що стосуються необхідних змін. Проект статуту виявився слабшим за ті праці, які друкувалися останнім часом [1, с. 126].

Університетське питання не може бути розв'язано окремо від системи народної освіти. Навіть найкращий статут буде недієвим, якщо він буде погано

виконуватися (що є головним недоліком документу, який регламентує діяльність вищої школи) [1, с. 126].

На думку професора Б. І. Утіна, *“несамостоятельная роль университетского совета* составляла и составляет одно из самых существенных зол нашего университетского устройства” [1, с. 126]. Викладач підкреслює, що дуже мало членів ради відвідують її, а на тих засіданнях, які відбуваються, вирішуються зовсім дріб'язкові питання, які не стосуються в повному обсязі розвитку університету. Проведення таких засідань ради університету зумовлено наступними причинами: 1) тільки ординарні та екстраординарні професори мають право бути присутніми на засіданнях ради (тобто не всі ті, хто зацікавлений у покращенні діяльності вищих навчальних закладів, можуть відвідувати раду); 2) лише правління університету знає про прибутки і витрати університету і лише його члени (ректор, декани та синдик) знайомі з дійсним станом університетських коштів, чого не знає більшість членів; 3) важливі розпорядження, які стосуються університетського управління, вирішуються правлінням; багато ж несуттєвих питань виносяться на розгляд ради [1, с. 127].

Б. І. Утін вносить наступні пропозиції: I) посилити склад ради, надавши в ній місце та право голосу всім ад'юнктам та доцентам; II) надати раді повноваження утворювати зі своїх членів комісію для визначення щорічного кошторису прибутків та витрат по університету. Правління ж, як виконавчий орган, спостерігає за правильним використанням сум і надає раді щомісячні звіти, а в кінці року чи на початку наступного – річний; III) посилити склад правління членами, які обираються терміном на 1 рік радою.; визначитися, за які справи відповідає рада, а за які – правління. Члени ради несуть відповідальність за постанови, які вони ухвалили; рада ж повинна друкувати ті свої рішення, які стосуються заміщення кафедр, витрат коштів та всього внутрішнього університетського життя.

Професор зазначає, що російські університети відрізняються від німецьких тим, що в них, через декілька років після обрання нового завідувача кафедри, остання перетворюється в його особисту. У Німеччині цього бути не може, оскільки кожен професор залежить, загалом, від гонорарів, які йому виплачують студенти за лекції, тобто від таланту, як він читає лекції. Конкуренція між викладачами дає можливість студенту обрати, до кого піти слухати лекції. Така система не тільки не дозволяє професору втратити свій науковий рівень, а й дозволяє розрізнити талановитих і посередніх викладачів [1, с. 128–129].

У Росії ж усе навпаки: за 10–15 років, які працює молодий викладач, щоб досягти наукових висот, він втомлюється, відстає в науковому плані, що залежить не тільки від особистості, а й від того порядку управління університетом, який було впроваджено статутом 1835 р.

Система гонорарів не може спрацювати в Росії через можливість професорів після 25 років праці в університеті знову бути обраними на посаду (коли він буде отримувати і пенсію, і зарплату). Це не сприяє репутації університету, коли професори після 35-40 років роботи стають посміховиськом для студентів. Професор Б. І. Утін переконаний у тому, що не варто давати і пенсію, і зарплату після 25 років служби [1, с. 180–181].

Крім того, Б. І. Утін пропонує прийняти правило, що всі питання стосовно присвоєння наукових ступенів та вчених звань повинні вирішуватися на факультетських зборах і тільки в окремих випадках можуть бути подані до ради, а втручання попечителя в ці питання ніяким чином не дозволяється [1, с. 183].

Як висновок науковець вносить такі пропозиції:

– виключити з університетського статуту статті з розділу IV про попечителя та його помічників. Попечитель має займатися нижчими та середніми навчальними закладами в окрузі і не втручатися в діяльність університету. Останній же може обрати собі канцлера як захисника університету перед вищою владою [1, с. 184];

– не розміщувати в проекті статуту статтю № 71, за якою тільки наявність у викладача наукового ступеня дає можливість очолити кафедру – адже науково-літературні праці слугують достатнім доказом здібностей особи до викладання та керування кафедрою [1, с. 185].

Екстраординарний професор А. М. Бекетов теж піднімає питання про те, щоб доцентам надати право голосувати на факультетських зборах, адже доценти мають не нижчий науковий рівень, ніж інші викладачі, для розв'язання важливих питань внутрішнього розпорядку [1, с. 145].

Рада, як наукове зібрання університету, повинна бути верховним юридичним органом в університеті. Крім наукових і навчальних питань, які розглядає рада, вона повинна розв'язувати ще й господарські питання, складаючи і затверджуючи кошторис видатків на наступний навчальний рік, контролюючи це, та обговорювати непередбачувані витрати, не затверджені кошторисом [1, с. 146]. Правління виконує рішення, затверджені радою і слідкує за приміщенням університету.

Посаду попечителя доцільно ліквідувати, адже рада – вищий юридичний орган. За статутом попечитель повністю керує університетом і сам вирішує, коли йому треба втрутитися у його діяльність. Рада університету повинна мати право одноосібно співпрацювати з міністром [1, с. 146–147].

Професор А. М. Бекетов рекомендує видалити зі статуту §78, за яким тільки міністр може призначати професорів університету [1, с. 147].

Демократичні погляди екстраординарного професора О. М. Пипіна (дозвіл студентам схвалювати чи критикувати викладачів за їх лекції) доповнюються його міркуваннями про *академічні свободи*: “Я говорю о необходимости легальным порядком предоставить университету *известную свободу и безопасность преподавания*” [1, с. 159]. Він розумів, що неможливо вимагати від російських університетів такої свободи викладання, яка існує в європейських університетах, але варто зробити для цього все можливе. Міністерство ж, надаючи раді право та обов'язок спостерігати за викладанням професорами своїх предметів, має гарантію в правильності та законності викладання, і своїм впливом може усунути втручання сторонніх та захистити викладання в університеті своїм авторитетом [1, с. 161]. “Этот просвещённый авторитет, не допускающий чужого вмешательства как в преподавании, так и в других положениях и обстоятельствах университетской жизни, при сильной автономии самих университетов, при уважении к общественному мнению, при уважении к стремлениям научного исследования, даст, без сомнения, самые верные залоги будущего развития наших университетов” [1, с. 161].

Кожен університет підпорядковується попечителю, але безпосереднє керівництво університетом належить раді, як уважав екстраординарний професор О. Д. Хвольсон.

Екстраординарний професор В. Д. Спасович переконаний, що за статутом 1835 р. освіта була на другому плані, головним був зовнішній порядок. Професор університету був сутій програмою, цензурою (декана, ректора, попе-

чителя), не мав і не міг мати ніякого зв'язку зі студентами та безпосереднього впливу на них поза аудиторією. Професори мали лише невелику частку колегіальності на факультетських зборах та на засіданнях ради університету, але рішення зазначених зібрань були повністю залежними від попечителя, і обмежувалися вузьким колом питань, які стосувалися лише техніки викладання. Ректори надавав перевагу ролі голови ради та правління, а не господаря університету. За поведінкою студентів слідкували поліцейські чиновники – інспектор та його помічники, які підпорядковувалися попечителю, а через нього міністру [1, с. 177].

Вказані недоліки проявилися, коли молодь, яка прагнула знань, прийшла в аудиторії університету. Це спричинило сутички між студентами та владою попечителя або між студентами і поліцією [1, с. 177]. Рада університету відіграла дивну роль: якщо було ухвалено рішення про непрактичність заходу стосовно студентів, то раду звинувачували в закличах студентів до непокори; якщо ж рада ставала на бік адміністрації університету, то була звинувачена в доносах на студентів і втрачала серед них свій авторитет. Професор В. Д. Спасович пропонує два шляхи розв'язання цієї проблеми [1, с. 178]:

1. Перетворення університету в *“вольный”* [1, с. 178], тобто в систему публічних лекцій, які були доступні кожному, з підпорядкуванням слухачів міській поліції. Але такий спосіб допускає можливість демонстрацій і поліцейських розправ над студентами університету. Єдина перевага – відкритість університету всім бажаним незалежно від віку і від того, чи бажає студент потім здобувати науковий ступінь [1, с. 178–179].

2. *“...Дать университету самоуправление”* [1, с. 179]. Міністерство повинно відмовитися від втручання у справи університету, посилити функції ради, зобов'язати її безпосередньо керувати і викладачами, і студентами, надати раді широку дисциплінарну владу, але разом із тим зробити її відповідальною за можливі заворушення. Це все варто зробити для того, щоб університет, *“пользующийся полною внутреннею свободою”* [1, с. 179], не втручався в суспільні рухи і був мирною пристанню науки. Але чи візьме рада на себе такі зобов'язання і чи зможе вона зробити те, чого не змогло зробити міністерство? [1, с. 179].

Для вирішення цього завдання раді потрібно брати кваліфікованого проректора та справедливих судей та надавати цим виборним особам підтримку та сприяння. Рада зможе знайти серед своїх членів таку людину, яка буде охороняти свою владу, розуміючи, що цим вона відстоює свій *коллектив, свободу викладання та інтереси науки*. Проректор може справитися зі своїми обов'язками, коли у нього буде повна свобода дій – право вислуховувати студентів, радитися з ними, дозволяти їм створювати комітети для управління громадськими студентськими закладами (бібліотекою, касою, публічними лекціями, концертами). Друга умова, за якої проректор справиться зі своїми обов'язками – це коли він не буде володіти судовою владою, а функціонуватиме особливий суд, коли студенти будуть знати, що рішення будуть прийматися законні і правила будуть одні для всіх [1, с. 180]. Суд повинен бути простий, швидкий, усний і гласний [1, с. 182].

Питання організації студентського товариства – головне, всі інші необхідно вирішувати *“в смысле возможно большего внутреннего самоуправления и возможно полнейшей свободы преподавания”* [1, с. 182].

Оплата праці професора повинна бути достатньою для того, щоб він не шукав додаткового заробітку (приблизно 3000 руб.) [1, с. 182–183].

Рада університету не може бути самостійною, доки існує правління, яке вирішує господарські питання [1, с. 185].

За статутом 1835 р. уряд тримав в університеті особливого наглядача – синдика, рада підпорядковувалася попечителю, внаслідок чого остання позбулася *самостійності*. Новий проект усе залишає по-старому. Професор В. Д. Спасович вважає, що посада синдика непотрібна і він не настільки компетентний у юридичних питаннях, щоб погоджувати або і затверджувати рішення ради [1, с. 186]. Функції попечителя: він слідкує за тим, щоб саморозвиток університету не спричиняв шкоди державі та узгоджувався з загальними питаннями народного виховання. Попечитель несумісний із самоуправлінням університету [1, с. 186], але рішення ради повинні бути ним затверджені [1, с. 186].

Ад'юнкт О. В. Советов, доценти П. О. Пузиревський та Д. І. Менделєєв говорили, що для досягнення мети (університети повинні бути вищими навчальними закладами для освіти молоді) комісія з розробки статуту поставила собі завдання: посилити *самостійність наукової корпорації* та сприяти *розвитку науковості* в студентів [1, с. 193]. Останнє можливо тоді, коли професорів будуть контролювати. Проте тут виникає декілька перешкод: більшість професорів не займаються спеціальною роботою з удосконалення викладання, але є й такі, які на високому науково-методичному рівні викладають студентам свої предмети. Рада та студенти не можуть давати об'єктивну оцінку професорам. Виходом може бути зобов'язати викладачів університету друкувати наприкінці курсу детальні програми того, що вони викладали [1, с. 194].

Для збільшення *самостійності університетської спільноти* у проекті зроблено багато, але варто звернути увагу на наступні обставини [1, с. 195]. Університетом керує рада, без чого неможлива *самостійність*. Проте взаємовідносини ради з попечителем описано неточно. Доцільно прибрати посаду попечителя, щоб справи ішли безпосередньо міністру, не зупиняючись у канцелярії попечителя [1, с. 195–196].

Викладачі пропонують дві особливі записки: доповнення до проекту статуту та зауваження стосовно кафедри технічної та агрономічної хімії [1, с. 196]. Доповнення до проекту статуту містять такі пункти, що стосуються *автономії*:

1. Університети – громадські заклади, призначені: для читання лекцій та для навчальних занять; для іспитів на наукові ступені та на звання вчителя; для інших наукових та навчальних завдань, які визнає можливими і корисними рада університету [1, с. 196].

2. За рішенням ради, в університеті можуть читати лекції сторонні особи, які мають звання приват-доцентів [1, с. 196].

3. Управління університетом здійснює рада, яка складається, під головуванням ректора, з усіх професорів і доцентів. Усі питання вирішують у раді абсолютною більшістю голосів. Хто не погоджується з рішенням, мають право подавати записки з зауваженнями, які розглядатимуться на засіданнях ради.

4. Рада засідає 10 разів у кожному семестрі у вільний від занять час. За бажанням 5 членів ради або сам ректор можуть скликати позачергові засідання ради, якщо не менше 5 членів ради отримали повістки про проведення засідання [1, с. 198].

5. У раді присутній синдик, але без права голосу. Він готує необхідні довідки, документи по справах і має висловити свою думку, якщо визнає рішення ради незаконним [1, с. 198].

6. Питання, які вирішує рада університету:

а) обрання ректора на 3 роки;

б) обрання проректора та інспектора на 3 роки;

в) обрання професорів та доцентів на 15 років;

г) обрання синдика, лекторів, бібліотекарів та ін.;

д) усі видатки на залишок штатних сум;

е) усі доповнення до статуту;

є) усі думки про заходи з розвитку освіти в країні;

ж) усі рішення з питань, запропонованих Міністерством народної освіти [1, с. 199].

Рада університету приймає рішення та інформує про них Міністерство народної освіти: обрання деканів (терміном на 3 роки) та приват-доцентів (терміном на 5 років) за рекомендацією факультетів; присвоєння наукових ступенів та вчених звань (за рекомендацією факультету); видатки; призначення стипендій та допомоги студентам; заміщення вакансій на кафедрах професорами та доцентами; правила збору плати з відвідувачів занять, виключення студентів з університету [1, с. 199].

7. На факультетських зборах питання вирішуються більшістю голосів [1, с. 200].

Отже, узагальнивши погляди викладачів Санкт-Петербурзького університету, можна зазначити: 1) ректор має обиратися радою університету на 2 роки з-поміж ординарних професорів і затверджуватися наказом імператора; декани ж повинні обиратися на своїх факультетах також на 2 роки з числа ординарних та екстраординарних професорів; 2) безпосереднє управління університетом належить раді університету (верховний юридичний орган), яка має складатися з ректора (голова), ординарних та екстраординарних професорів та доцентів, які очолюють кафедри; 3) правління університету має бути господарським органом; посада синдика ліквідується; 4) право бути присутнім на раді справедливо поширити і на ад'юнктів та доцентів як самостійних викладачів. Якщо ад'юнктів та доцентів зобов'язують бути присутніми на факультетських зборах, то треба надати їм і право голосувати, тому що присутність на будь-яких зборах без права голосу не має сенсу; 5) ліквідувати посаду попечителя як зайву, оскільки при самостійності ради університету зникає потреба мати посередника між навчальним закладом та міністром; 6) надати викладачам необхідну свободу викладання; 7) дозволити студентам створювати потрібні їм комітети для управління студентськими організаціями (бібліотеки, каси, публічні лекції, концерти).

Подальшого дослідження потребує автономія університетів у статуті 1863 р., а також особливості його упровадження та виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Замечание на проект общего устава Императорских российских университетов. – Ч. I. – СПб. : Типография Императорской академии наук, 1862. – 479 с.
2. Замечание на проект общего устава Императорских российских университетов. – Ч. II. – СПб. : Типография Императорской академии наук, 1862. – 533 с.

3. Чебышёв, Пафнутий Львович [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Чебышёв,_Пафнутий_Львович (дата звернення: 30.03.2017). – Назва з екрана.

VOLODYMYR MOKLIAK

THE VIEWS OF FAMOUS SCIENTISTS ON THE UNIVERSITY AUTONOMY

In 1863 a special “commission of P. L. Chebichov” of St. Petersburg University actively took part in the development of the university statute. As a result of teachers work of not only this university, but also of many other imperial universities, as well as officials, high-ranking officials, public figures were formed two comments volumes on the draft of the new statute of the imperial Russian universities.

Universities formed as cells of educational districts at the territory of Ukraine in the XIX century (Kharkiv Imperial, Kyiv University of St. Volodymyr and the University of Novorosiisk) were called imperial and were guided by the same statutes as other universities of the Russian Empire. The enrollment of teachers from Russian universities, as well as Ukrainian ones, to discussing the draft of the new statute made it possible to consider the issue of regulating the activities of higher education institutions, to clarify the opinion of the public and, in the end, to adopt a new statute. That is why it is worth to turn to the pedagogical legacy of outstanding scientists to identify the views of teachers on the universities autonomy in general and separate aspects

The statute that was put into effect by Olexander II on June 18, 1863, described *the university autonomy* as the professors’ corporation. This statute existed during the era of counter-reforms by the government of Olexander III and was regarded by historians as the most liberal and successful regulation of the university in Russia in the 19th and early 20th centuries.

The views of the professors A. Mukhlynskyi, V. Vasyliiev, I. Berezin, D. Chubynov, O. Savych, P. Chebyshov, O. Somov, B. Utin, A. Beketov, O. Pypin, V. Spasovych, associate professors P. Puzryevskyi, D. Mendelieiev and adjunct O. Sovietov of the St. Petersburg University for the independence of the university in the project New statute were demonstrated. All of them were supporters of the university autonomy. Summarizing their views, we can note:

1. The rector should be elected by the university council for 2 years among ordinary professors and approved by the order of the emperor. The deans should also be elected in their departments for 2 years from ordinary and extraordinary professors.

2. Direct management of the university belongs to the council of the university (supreme legal body), which should consist of the rector (chairman), ordinary and extraordinary professors and associate professors, who head the department.

3. The university board must be an economic body; the position of the syndicate is eliminated.

4. The right to be present on the council is fair to extend to adepts and associate professors as an independent teachers. If adepts and associate professors are required to attend faculty meetings, then they should be given the right to vote, because attendance at any meetings without the right to vote does not make sense.

5. Eliminate the position of a trustee as superfluous ones, because with the independence of the university council the need to have an intermediary between the educational institution and the minister disappears.

6. Provide to teachers the necessary freedom of teaching.

7. Allow students to create the committees they need to manage organizations (libraries, cash desks, public lectures, concerts).

Keywords: *university autonomy, statute, draft statute, trustee, university council, university board, ordinary professor, extraordinary professor, syndicate.*

Одержано 07.02.2017 р.